

Szwajcaria Podlaska 2026

Materiał do testu turystycznego

Podlaska Wytwórnia Samolotów

Podlaska Wytwórnia Samolotów (PWS) – powstała w Białej Podlaskiej 27 listopada 1923 roku z inicjatywy m.in. Stanisława Różyczki de Rosenwerth i inż. Witolda Rumbowicza jako spółka z o.o. Baron Stanisław Rużyczka de Rosenwerth w 1923 r. zainicjował powstanie wytwórni lotniczej na terenie jego browaru i fabryki narzędzi rolniczych. Były to tereny położone korzystnie w pobliżu dwora kolejowego i terenu dającego zaadaptować się jako pole wzlotów. Do współpracy pozyskał inż. Witolda Rumbowicza, prof. Antoniego Ponikowskiego oraz prof. Czesława Witoszyńskiego. 9 listopada 1923 roku przyjęto statut, 27 listopada spółka została zarejestrowana w Sądzie Okręgowym w Warszawie.

Produkcję uruchomiono we wrześniu 1924 roku. Fabryka zajmowała teren o powierzchni 31 ha (licząc z lotniskiem), ok. 15 000 m² warsztatów i zatrudniała w połowie 1925 roku 470 pracowników. Po utworzeniu podjęła licencyjną produkcję samolotów Potez XV. W 1925 r. zbudowano 35 egzemplarzy Poteza XV, w 1926 r. powstało 155 egzemplarzy samolotu Potez XXVII. Potez XXV był produkowany w latach 1927–1929, zbudowano ich 125 sztuk.

Stopniowo rozbudowano teren wytwórni, powstały budynki dyrekcji, biuro konstrukcyjne, stolarnia, warsztat mechaniczny, hala montażowa, magazyny, kotłownia, garaż i hotel. W 1925 r. utworzono Wydział Studium, zajmujący się budową nowych konstrukcji, którego kierownikiem został inż. Stanisław Cywiński. Głównymi konstruktorami byli: Stanisław Cywiński, Zbysław Ciołkosz, Aleksander Grzędzielski, August Bobek-Zdaniewski, Jarosław Naleszkiewicz i Antoni Uszacki. W 1929 r. PWS stała się pierwszą w Polsce wytwórnią dysponującą własnym tunelem aerodynamicznym o średnicy 120 cm. Stanowisko prezesa spółki pastował Stanisław Rużyczka de Rosenwerth, inż. Witold Rumbowicz pełnił funkcję dyrektora naczelnego, w 1928 r. zastąpił go inż. Jan Czerwiński. Dyrektorem technicznym był inż. Mieczysław Pęczalski, stanowisko kierownika działu przygotowania produkcji zajmował inż. Stanisław Cyma. PWS budowała także karoserie samochodowe na zamówienie.

Pod koniec 1932 roku udziały wykupiło państwo i została upaństwowiona. W 1936 roku została podporządkowana Państwowym Zakładom Lotniczym.

W latach 1931–1939 Podlaska Wytwórnia Samolotów wyprodukowała 1537 samolotów oraz kilkadziesiąt szybowców.

Prace przerwało bombardowanie przeprowadzone 4 września 1939 roku przez Luftwaffe, kiedy zniszczeniu uległo ok. 70% fabryki. Pozostałości zakładu zostały rozgrabione przez Związek Radziecki po wkroczeniu Armii Czerwonej.

Założenie folwarku

Historyczne korzenie miejscowości sięgają już XV wieku, kiedy to ziemie te znajdowały się w posiadaniu rodziny Andruszkiewiczów. W 1526 majątek przeszedł w ręce rodziny Cieleśnickich, która założyła folwark i dała początek nazwie wsi. Na przestrzeni wieków folwark zmieniał swoich właścicieli i w roku 1630 został zakupiony przez Aleksandra Ludwika Radziwiłła (ówczesnego stolnika Wielkiego Księstwa Litewskiego) oraz włączony do hrabstwa białskiego.

Budowa pałacu przez Serwińskich

W 1810 Dominik Hieronim Radziwiłł, ostatni właściciel pałacu w Białej Radziwiłłowskiej, sprzedał Cieleśnicę wraz z Klonownicą Andrzejowi Serwińskiemu. Wówczas to nastąpił najprężniejszy rozwój cieleśnickiej posiadłości. Nowy gospodarz w znacznym stopniu przyczynił się do rozrostu oraz unowocześnienia folwarku, za jego rządów wybudowano olejarnię, browar, młyn i cegielnię. Właściciel sprowadzał co roku szczepy fruktowe z zagranicy, dbał o dobór jak najlepszych gatunków bydła, koni, owiec, założył także plantację drzew morwowych połączoną z hodowlą jedwabników. Andrzej Serwiński w latach 1832-1835 podjął również budowę klasycystycznego pałacu według projektu własnego bądź Antonia Corazziego. W 1842 roku spadkobiercą majątku został bratanek Andrzeja Serwińskiego – Stanisław. Od 1861 roku w wyniku podziału majątku prawną właścicielką stała się Maria Serwińska, córka Stanisława.

W posiadaniu rodziny Rosenwerthów

Okolo 1880 Maria Serwińska wyszła za mąż za Henryka Różyczkę de Rosenwerth i wniosła majątek cieleśnicki jako posag małżeński, który w 1919 roku został przekazany synowi Rosenwerthów – Stanisławowi. Lata 20. XX wieku przynoszą kolejną modernizację majątku. Ówczesny właściciel rozbudował folwark, wyposażył w gorzelnię, młyn parowy, cegielnię i elektrownię, a także założył dobrze prosperujące gospodarstwo rybne, hodowlane i rolne. Z uwagi na zniszczenia powojenne, w latach 1921-28 pałac został przebudowany, a jego wnętrza unowocześnione (wykonawcami prac remontowo-budowlanych byli Kazimierz Skórewicz i Romuald Gutt). Stanisław Różyczka de Rosenwerth był działaczem społeczno-gospodarczym południowego Podlasia.

Okres powojenny

We wrześniu 1939 majątek cieleśnicki zajęły wojska radzieckie, a następnie niemieckie. Rodzina Różyczka de Rosenwerth zamieszkiwała pałac do 1945 roku, później dobra cieleśnickie przeszły na własność Skarbu Państwa Polskiego. W latach 1946–1950 w pałacu funkcjonował Dom Pracy Twórczej pod kierownictwem profesora Lecha Niemojewskiego z Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej. W latach 60. XX wieku pałac stał się własnością Państwowego Gospodarstwa Rolnego w Cieleśnicy i mieściła się tam sala kinowa, klubokawiarnia i ośrodek zdrowia.

Opis architektoniczny

Pałac zbudowany jest na rzucie prostokąta, frontem zwrócony na zachód. Układ wnętrz jest dwutraktowy, z okrągłym holem na osi i przylegającą doń od północy klatką

schodową. W elewacji frontowej znajduje się wgłębiany portyk z dwiema parami kolumn, zwieńczony attyką z fryzmem o motywach wazonu i antytetycznie ustawionych gryfów, rogów obfitości i wici akantu. W portyku zbudowano szerokie przeszklone drzwi, a w drugiej kondygnacji duże zamknięte półkolistą okno.

Park krajobrazowy

Cieleśnica to nie tylko pałac, ale również sieć zabudowań przypałacowych połączona z parkiem krajobrazowym i zbiornikiem wodnym. Park krajobrazowy został założony w 1810 r. przez Andrzeja Serwińskiego, a zaaranżowano go w stylu angielskim. Tworzą go pomnikowe jesiony, sosny czarne, dęby, rzadkie drzewa i krzewy, na jego terenie znajduje się także system wodny ze stawem i sadzawkami. Ponadto w skład zespołu pałacowego wchodzi klasycystyczna oranżeria z II ćw. XIX w., która w tej chwili poddana jest renowacji. Jest to obiekt murowany z cegły, otynkowany, na rzucie wydłużonego sześciokąta, z przybudówką od północy.

Legenda

Z pałacem wiąże się również pewna legenda. Mówi ona, że na łąkach Cieleśnicy, pod borem zwanym Hołobud, znajdował się staw z wyspą, a na niej cerkiew. Pewnego razu podczas uroczystości weselnej cerkiew ta zapadła się pod ziemię wraz z panem młodym i gośćmi weselnymi. Przy stawie tym, za czasów Kolberga, rosła ogromna, stara topola nadbużańska, zwana Sokor. Na niej to według legendy co noc siadał biały gołąb i gruchał żałośnie – miała to być dusza panny młodej. Do dziś wśród starszych mieszkańców okolicy krąży legenda, że w niedzielne popołudnie nad stawem można usłyszeć dzwony zapadłej pod ziemię cerkwi.

Przywrócenie dawnej świetności

W 2009 roku pałac nabyli Barbara i Dariusz Chwesiukowie, właściciele firmy Bialcon, i rozpoczęli projekt adaptacji zespołu pałacowo-parkowego Cieleśnica na obiekt hotelarsko-gastronomiczny o wysokim standardzie. Nowym właścicielom zależało na tym, aby w jak największym stopniu zachować formę budynku z lat dwudziestych XX wieku oraz powrócić do bogatej historii tego miejsca. Pałac Cieleśnica ma służyć nie tylko jako obiekt hotelarski, ale również jako ośrodek życia kulturalnego regionu. W pałacu znajduje się biblioteka, sala kinowa oraz sala klubowa, w której organizowane są koncerty i czasowe wystawy sztuki. Właściciele mają również w planach wspomaganie lokalnego rzemiosła, między innymi poprzez organizację różnorodnych warsztatów i szkoleń w wielu dziedzinach rzemiosła, również tych rzadkich i odrobinę zapomnianych. Otwarcie pałacu nastąpiło w lecie 2013.